

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.004
у Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри дошкільної освіти
Педагогічного інституту
Пономаренко Тетяні Олександрівні

ВІДГУК

офіційного опонента **Зданевич Лариси Володимирівни**, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, на дисертаційну роботу **Новоселецької Ірини Едуардівни «Розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

1. Актуальність теми дослідження

Дисертаційне дослідження Новоселецької Ірини Едуардівни присвячене важливій та актуальній як у теоретичному, так і у практичному відношенні проблемі. Адже художньо-творчі здібності є одним з компонентів загальної структури особистості. І розвиток їх сприяє розвитку особистості дитини в цілому. Як стверджують видатні психологи Л.Виготський, Л.Венгер, Б.Теплов, Д.Ельконін та ін., основою художньо-творчих здібностей є загальні здібності. Якщо дитина вміє аналізувати, порівнювати, спостерігати, розмірковувати, узагальнювати, то у неї, як правило, виявляється високий рівень інтелекту.

Відомий американський педагог Софія Куломзіна зазначала, що пісочниця не тільки розвиває творчий потенціал дитини, активізує просторову уяву, образно-логічне мислення, тренує дрібну моторику руки, але ненав'язливо, поволі налаштовує дітей на досягнення моральних істин добра і зла, будує гармонійний образ світу.

Все це говорить про те, що лише творчі особистості здатні здійснювати розвиток країни, її рух по шляху прогресу. Тому серед пріоритетних напрямів педагогічної науки вагоме місце посідає дослідження розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва, на що і спрямована робота Новоселецької Ірини Едуардівни.

Актуальним за таких обставин постає подолання суперечностей між потребою практики в розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку і недостатньою розробленістю даної проблеми в практиці мистецької освіти; комплексним характером розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та відсутністю взаємозв'язку між змістом та формами організації різних видів творчості дітей у практиці організації додаткової мистецької освіти; необхідністю врахування особливостей розвитку художньо-творчих

здібностей дітей дошкільного віку в початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах засобами мистецтва та потребою перебудови освітнього процесу в них.

Викладені аргументи переконують в актуальності, своєчасності та доцільності для наукового пошуку дисертаційного дослідження Новоселецької Ірини Едуардівни «Розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва».

Дисертаційну роботу виконано в межах реалізації наукової теми кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка «Нова стратегія підготовки педагога дошкільної освіти в умовах євроінтеграції», номер державної реєстрації 0116U002963; 2015-2020 рр.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 11 від 24.11.2016 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 1 від 31.01.2017 р.).

Результати дослідження упроваджено в освітній процес впроваджено в освітній процес Київської дитячої Академії мистецтв імені М. І. Чембержі (довідка № 060/01/10-07/106 від 09.10.2020), ЗДО «Ізумруд» Кам'янської міської ради Черкаської області (довідка № 04/01-178 від 21.12.2020), ПП «Країна дитинства» м. Київ (довідка № 01 від 15.01.2021), Дитячої художньої школи відділу культури Мелітопольської міської ради Запорізької області (довідка № 01/04-102 від 21.12.2020).

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура роботи є логічною. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 221 сторінок, з них основного тексту 169 сторінок. Робота містить 15 таблиці та 16 рисунків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, об'єкт і предмет; розкрито наукову новизну й практичне значення роботи; наведено дані про особистий внесок здобувача, апробацію результатів дослідження, публікації автора; подано відомості про структуру й обсяг дисертації.

У **першому** розділі «Теоретичні засади розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку» на основі теоретико-методологічного аналізу проблеми у психолого-педагогічних працях Новоселецькою Іриною Едуардівною ґрунтовно розкрито сутність основних понять дослідження, таких як, «мистецтво», «творчість», «розвиток», «креативність», «здібності», «творчі здібності», «художні здібності» та ін.

Авторкою виділено взаємозв'язок таких понять як «творчі здібності» і «художні здібності» та зроблено висновок, що під художньо-творчими здібностями розуміється сукупність певних психофізичних властивостей людини, які у своїй функціональній єдності забезпечують здатність до певної

творчої діяльності (образотворчої, літературної, музикальної тощо) засобами створення художніх образів.

Дослідницею охарактеризовано розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя як психолого-педагогічну проблема сучасності.

Викликає схвалення спроба дослідниці аналізу зарубіжного досвіду (Німеччина, Франція, Японія) стосовно питання розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Авторкою належним чином охарактеризовано мистецтво як один з чинників розвитку художньо-творчих здібностей.

Авторкою чітко виділено три компоненти та обґрунтовано критерії з відповідними показниками розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя: *емоційно-ціннісний* – показниками якого є яскравість емоційної реакції на художній твір, наявність асоціативного ряду під час перегляду художнього твору, адекватність та емпатійність сприймання твору мистецтва; *когнітивно-комунікативний* – наявність пізнавальних інтересів, володіння системою знань відповідних до вікових можливостей дитини, прагнення і вміння поділитись інформацією; *адаптивно-творчий* – наявність творчого (нестандартного) мислення, творчі прояви набутих знань у різних видах діяльності, прагнення до самовираження у творчій діяльності.

Дослідницею виявлено та схарактеризовано рівні розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя, а саме: низький, середній, високий.

Виділені критерії та їх показники забезпечили проведення педагогічної діагностики, яка дозволила в ході констатувального експерименту з'ясувати стан розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя.

У роботі Іриною Едуардівною описано та обґрунтовано особливості сприйняття різних видів творів мистецтва дітьми п'ятого року життя, від яких залежить прояв та розвиток їх художньо-творчих здібностей. Дослідницею виділено три критерії, яким мають відповідати твори мистецтва для дітей п'ятого року життя.

У **другому** розділі «Методичні основи розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя» – Новоселецькою Іриною Едуардівною чітко обґрунтовано методику розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя, представлено поетапну програму та зміст експериментальної роботи.

Іриною Едуардівною була розроблена методика констатувального етапу експерименту, згідно якої дослідження здійснювалося за трьома напрямками: робота з педагогами, з батьками вихованців та з дітьми.

Сильною стороною педагогічного експерименту є залучення до роботи великої достатньої кількості респондентів (152). Так, у констатувальному етапі дослідження взяли участь 72 дитини віком від 4 до 5 років, 70 осіб – батьки цих дітей, а також 10 педагогів, які викладають предмети не лише мистецького спрямування, а й предмети загальноосвітнього циклу. Базою проведення констатувального етапу експерименту виступила Київська дитяча Академія мистецтв (далі КДАМ).

Для роботи з педагогами була розроблена анкета, проведено спостереження та індивідуальні бесіди. Уточнено перелік мистецьких творів, що використовують педагоги КДАМ у роботі з дітьми.

Проведене анкетування і бесіди з батьками дали змогу авторці проаналізувати ставлення членів сім'ї дитини до мистецтва в цілому, а також визначити місце творів мистецтва в українській родині.

Також Іриною Едуардівною було підбрано низку діагностичних методик для виявлення рівня розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя (діагностико-розвивальна методика «Асоціативні картки» Т. Житнік, модифікована методика оцінювання продуктів творчості дитини за Н. Лепською, методика діагностики естетичних здібностей дітей від 3 до 5 років за І. Домогатською (2004) та авторські методики).

У **третьому** розділі – «Експериментальне дослідження розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя» – Новоселецькою Іриною Едуардівною не тільки представлено програму дослідної роботи, а й експериментально перевірено методику розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва відповідно до основних етапів (інформаційно-мотивуючий; емоційно-діяльнісний; адаптивно-творчий), що різнилися змістовим наповненням, методами, прийомами і формами організації освітньої діяльності та враховувала специфіку спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Вражає своєю різноманітністю методичний інструментарій формувального етапу експерименту. На особливе схвалення заслуговує той факт, що Іриною Едуардівною були розроблені та впроваджені авторські прийоми, спрямовані на розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва (мігун-звернення, рольове включення, полікінестетичне сприйняття інформації, емоційне віддзеркалення об'єкту/предмету, рольове включення, резонансне стимулювання); проведення латентних занять (це заняття в патію, що несуть непомітний характер, які містять у своїй основі індивідуальний, ненав'язливий підхід з інтеграцією образотворчого та музичного мистецтва); авторкою розроблено календарно-тематичне планування для педагогів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, котре насичено підбіркою сучасних та традиційних художніх творів мистецтва; спеціально підбрані творчі, дидактичні ігри та вправи на розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя.

Тут простежуються новаторські розробки автора, які вирізняються оригінальністю, дієвістю і водночас високою результативністю.

Результати педагогічного експерименту супроводжуються матеріалом у графічному зображенні (таблиці рисунки та діаграми), які суттєво розширюють й унаочнюють змістове поле дисертаційної роботи.

Кількісний та якісний аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив стійку тенденцію до зростання високого рівня розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва та підтверджує ефективність запровадження авторської методики.

Загальні висновки логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практикаками. Дисертанткою правильно подано список використаних джерел, який оформлений згідно вимог.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Визначена Новоселецькою Іриною Едуардівною мета дослідження полягає в розробці та експериментальній перевірці методики розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва – узгоджується із назвою дисертації, у її формулюванні містяться очікувані результати. Сформульовані завдання дослідження конкретизують шляхи і методи її досягнення, визначають бачення автором перспективи їхньої практичної реалізації.

Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат дослідження визначено коректно, відповідно до окреслених завдань і вимог до такого виду та рівня робіт.

Обраний авторкою комплекс методів дослідження дозволяє в повній мірі забезпечити достовірність та надійність наукових результатів роботи. Наукові факти та ідеї достатньо обґрунтовані застосуванням *теоретичних*: аналіз, вивчення та узагальнення філософської, педагогічно-психологічної та культурологічної літератури з метою уточнення понятійного апарату та вивчення теоретичних аспектів проблеми, систематизації й узагальнення отриманих експериментальних даних; визначення критеріїв та показників розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя; *емпіричних*: цілеспрямоване педагогічне спостереження, бесіда, тестові завдання, педагогічний експеримент для встановлення рівнів розвитку художньо-творчих здібностей; практично-творчі завдання (малювання після прослуховування музичних творів, асоціативне малювання); оцінювання продуктів творчості з метою фіксації розвиненості художньо-творчої активності у дошкільників засобами мистецтва; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) для перевірки методики розвитку означеної якості; *методів математичної статистики*: для визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Зміст роботи та аналіз отриманих результатів дають змогу констатувати про досягнення автором поставленої мети і вирішення завдань дослідження.

3. Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження.

У процесі дослідження Новоселецькою Іриною Едуардівною *вперше* визначено сутність, структуру, критерії, показники та рівні розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя в початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах; доведено вплив мистецтва на загальний художньо-творчий розвиток дітей п'ятого року життя; визначено особливості сприйняття різних видів мистецтва дітьми п'ятого року життя; *розроблено методику* розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва; *авторкою уточнено* сутність поняття «художньо-творчі здібності» стосовно дітей дошкільного віку; *подальшого розвитку* набув інтегративний підхід до художньо-творчого розвитку дітей дошкільного віку.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні результати дослідження Новоселецької Ірини Едуардівни можуть бути використані в процесі підготовки фахівців дошкільної освіти в закладах вищої освіти, системі неперервної педагогічної освіти під час викладання навчальних курсів, для створення дистанційних курсів, курсів підвищення кваліфікації вихователів ЗДО, під час виконання студентами спеціальності 012 Дошкільна освіта курсових і магістерських робіт, під час педагогічних практик та для написання статей, укладання посібників тощо. Матеріали дослідження можуть бути враховані при розробці навчально-методичного забезпечення дошкільної освіти, стати базою для подальших досліджень з розвитку дошкільної педагогіки.

Основні результати дослідження представлено у 8 публікаціях, з яких 7 – одноосібні, 1 – у співавторстві: 1 стаття – в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 2 статті – в наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», 5 статей – в інших наукових та науково-педагогічних виданнях.

5. Практична значущість дослідження

Результати дисертаційної роботи Новоселецької Ірини Едуардівни мають практичну значущість, які представлені такими напрацюваннями: запропоновано зміст та алгоритми проведення дидактичних ігор для дітей п'ятого року життя, таких як: «Ланцюжок характеристик», «Екскурсвод», «Знайди друга»; розроблено календарно-тематичне планування щодо застосування експериментальної методики розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя в групах розвитку дітей дошкільного віку Київської дитячої Академії мистецтв імені М. І. Чембержі; репрезентовано методику розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва під час річної педагогічної практики модулю «Позашкільні заклади освіти» студентів 4-го курсу зі спеціальності 012 Дошкільна освіта; представлено розробку виховного заходу з теми «Використання картин видатних художників у роботі з дітьми дошкільного

віку» для студентів 4-го курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта, що впроваджувався в позааудиторній роботі студентів; модифіковано робочу програму навчальної дисципліни «Методика викладання фахових дисциплін», Змістовий модуль 6. Викладання курсу «Арт-освіта дітей дошкільного віку» в напрямі розширення уявлень майбутніх педагогів про місце творів класичного й сучасного українського та світового образотворчого мистецтва в розвитку творчої особистості, починаючи з дошкільного віку.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації.

Дотримання академічної доброчесності

За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація та анотація відповідають чинним правилам і вимогам. Основні положення анотації та дисертації – ідентичні. Порушення академічної доброчесності у дисертації не виявлено.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, відзначаючи теоретичну новизну та практичне значення запропонованої до захисту дисертації, звернемо увагу на окремі недоліки, висловимо зауваження та побажання.

1. Позитивно оцінюючи напрацювання авторки щодо теоретичних засад дослідження вважаємо, що робота значно виграла, якби дисертантка більш ґрунтовно та розширено дала пояснення вибору двох видів мистецтва (образотворчого та музичного) для методики розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя.

2. Дисертаційне дослідження опирається на Базовий компонент дошкільної освіти 2012 року, але, зважаючи на терміни захисту наукової роботи, не згадано Базовий компонент у новій редакції 2021 року.

3. При розкритті структури розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя авторці доцільно було би запропонувати узагальнюючу схематичну модель. Це полегшило би розуміння виникнення критеріїв та показників розвитку художньо-творчих здібностей дітей.

4. Висвітлення проблеми розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва дисертантка репрезентує через модифіковану робочу програму навчальної дисципліни «Методика викладання фахових дисциплін», змістовий модуль 6. Викладання курсу «Арт-освіта дітей дошкільного віку» та під час річної педагогічної практики (модуль «Позашкільні заклади освіти» для студентів 4-го курсу). Схвально оцінюючи напрацювання авторки щодо практичних засад дослідження вважаємо, що робота значно виграла, якби дисертантка представила програми освітнього компонента та практики у додатках.

5. Проведене дослідницею анкетування серед педагогів та батьків вихованців показало реальну картину застосування мистецтва у освітньому середовищі. Вважаємо, що дослідження значно збагатилося б, якби у третьому розділі «Експериментальне дослідження розвитку художньо-

творчих здібностей дітей п'ятого року життя» були представлені та описані його результати у подальшій розробці експериментальної методики розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва (майстер-класи, тренінги, лекції для педагогів та батьків).

Висловлені зауваження та побажання лише засвідчують відкритість досліджуваної проблеми, мають рекомендаційний характер й не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Новоселецької Ірини Едуардівни, яка здійснена на високому науковому рівні.

7. Загальна оцінка дисертації

Дисертація є актуальним, самостійним, завершеним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичну і практичну значущість.

Дисертаційна робота на тему Новоселецької Ірини Едуардівни «Розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва», відповідає вимогам пп. 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, оформлення – наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2017 року за № 155/30023), а її авторка, **Новоселецька Ірина Едуардівна**, заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Л. В. Зданевич

Підпис Зданевич Л. В. засвідчую

Начальник відділу кадрів ХГПА

В. М. Барановська

Відгук офіційного опонента отримано.
Того ж спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.004
20.04.2021 р.

Т. О. Лучанаренко